

Laçının işğaldan azad edilməsindən iki il ötür

Oğuldərədə xoşbəxt günlərimizə qovuşduq

◆ Biz qayıtdıq, Vətən!

Zeynab, Turac və İmdad...

2022-ci ilin bir yay günündə, sübh təzədən, Günəş yenidən boy göstərərək Laçın dağlarının üzərindəki qalın duman pərdəsini yarıaraq zümrüd meşələrə süzüləndə Oğuldərəyə çatmışdılar...
Elo kəndin girəcəyində durub Oğuldərəyə tamaşa etmiş, bir zamanlar hər daşına, qayasına, cığırına bələd olduqları yurdlarına onilliklərin həsrəti ilə baxmışdılar. Güllü yaylaqlarında at çapdıqları, binalarında alaçıq qurduqları, meşələrində sarınlıqları Oğuldərəni bağrılarına basmaq, səsləri-avacları gəldikcə qışqıraraq yer-göyü hali etmək, "ay el-obamız, biz qayıtdıq", demək istəmişdilər... Amma o an kədərlə sevinc qoşulasaraq boğazlarında qəhər duyulmuş ələ çevrilmişdi ki, gücləri sadəcə gözlərində qaynar çəsməyə dönan gözyaşlarına çatmışdılar...

Ana, qız, oğul vaxtilə bütöv ailə xoşbəxtliyi sürdükləri, indi viranoyə çevrilmiş evlərinin uçuq-sökük divarlarının dibində bir-birlərinə sarılaraq hönkürmüşdülər...

Və o gün bu insanları qəm dəryasında boğan nə vaxtilə min bir əziyyətə tökdükləri evlərinin dağıdılması, nə də mal-mülklərinin talan edilməsi idi...

Oğuldərəni bir daha görmədən ömrünü başa vurdu

"Balalarını da, mənə də yandırılan illərdən sonra bu yurda Laçını, Oğuldərəni canından çox sevən ailənin başçısı olmadan qayıtmaq idi. Həyat yoldaşım Əli iki aya yaxın Laçında mühəsirədə qalmışdı, dəfələrlə ölümlə üz-üzə gəlmişdi. Məcburi köçkünlük illərində də elə he deyirdi ki, Laçını ən son tərkdən mənə olmasın, ora ilk qayıdan da mən olcam. Amma zalım fələk Əliyə bu istəyinə çatmağa imkan vermədi, ömrünü Oğuldərəni bir daha görmədən başa vurdu..."

"Biz qayıtdıq, Vətən!" rubrikasının qonaqları Laçının Oğuldərə sakinləri, 1993-cü ildə 54 gün erməni mühəsirəsində qalmış mərhum Əli Əliyevin həyat yoldaşı Zeynab, qızı Turac, oğlu İmdad Əliyevlərdir.

Zeynab Hacı qızı Əliyeva 1947-ci ildə Kəlbəcər Aşağıya kəndində anadan olmuşdu. Anası Laçının Oğuldərə kəndindən, atası isə Cənubi Azərbaycanın Culfa şəhərindən idi. Ailəsi Zeynab 8 yaşında olanda Törtər rayonunun Hüsnəli kəndinə köçmüş, 1977-ci ildə isə o, xalası oğlu Əli ailə quraraq Oğuldərəyə gəlin köçmüşdü. Gənclər əl-ələ verərək kənddə özlərinə isti yuva qurmuş, zəhmətlə ikimərtəbəli ev, böyük tövlə tikmişdilər. Altı övladları dünyaya gələn bu evdə xoşbəxt ömür sürmüşdülər. Laçının qoçaq qadınları kimi yaxşı at çapar, mal-heyvan arxasına gedər, biçincilərə kömək edər, bostan becərər, meşələrə moruq, armud, zoğal, çəmənlərə kəklikotu, əvəlik, göbələk dərməyə gedər, bir sözlə, səhər gün çıxma- mışdan, gecə ay batana qədər bir hovur dincələndən ailəsinin güzəranı, övladlarının xoşbəxt yaşamaı üçün çabalayırdı Zeynab...

Ta ki, 1993-cü ilin 31 martına qədər...

Qara yaz

Əliyevlər ailəsinin bütün üzvləri birlikdə sonuncu dəfə 1993-cü il martın 31-də Oğuldərədə olmuşdular və o gündən sonra pərən-pərən düşmüşdülər. O son günün acı xətiyyəsi isə silinməz izlərə hər birinin yaddaşına ömürlük həkk olunmuşdu...

O gün havadan yaz ətri gəlirdi. İliq meh güneylərdə, quzeylərdə qar ərimiş talalardan boylanan küskün bönövşələrini üzünə siqal çökür, yaz əhvalı qışların sevinci Oğuldərənin dağlarını, düzlərini, meşələrini bürüyürdü. Sanki təbiət də duyuc düşmüşdü ki, bir daha nə o bu cür bahar nazı ilə cilvələnməyəcək, nə də bir daha oğuldərəlilərdə yaz əhvalı olacaq, bundan sonra əbədli zəminə hakimiyyətə qovuşub...

Adi günlərdə olduğu kimi, həmin gün də Əli kişigilin külfəti obaşdan

duraraq mal-qaramı alafamış, həyətdə digər təsərrüfat işlərini görürək evin ikinci mərtəbəsinə, 14 yaşlı Turacın hazırladığı çay süfrəsi arxasına yığılmışdılar. Kəndə buğulanmış samovarın başında dəmlənən kəklikotulu çay stəkanlara süzülmüş, elə yenidən ailə üzvləri "bismillah", deyərək əllərini bir qismət çörəyə uzatmışdılar ki, Əli müəllim pəncərələrdən aydın görünən kəndin girəcəyindən iki nəfər hərbi formalı şəxsin gəldiyini görmüşdü. Bu gəlişin xeyrə olamət olmadığı üreyinə daman ailə başçısı dərhal özünü həyətdə atmışdı...

Onsuz da neçə vaxt idi ki, Oğuldərədə səkəkədə yaşayırdılar. Hələ 1992-ci il mayın 18-də Laçından didərgin düşən bu ailə, Azərbaycan Ordusunun rayonun bir neçə, o cümlədən də Oğuldərə kəndini alması sayəsində həmin ilin oktyabrında kəndə qayıdan 10-15 ailədən biri olmuşdu. İlk dəfə evindən didərgin salınanda kəndlilərdəki bir neçə ailə ilə birgə doqquz nəfərlik Əliyevlər ailəsi də Laçından çox da uzaqlaşmamaya üçün Murov dağını atmışdılar, Kürəkçayın sahilində alaçıq quraraq yaşamağa başlamışdılar. May ayından döz oktyabrın 1-nə qədər yayı da qış kimi şıltaq keçən Murovun leysanına, qarına, şaxtasına birtərəf dözməli olmuşdular, amma payızda, qışda burada qalmağın ölümlə gözə almaq demək idi. Buna görə də həmin ailələr təhlükəli də olsa, yenidən Oğuldərəyə öz evlərinə qayıtmış, vətəni düşmənin dağıtdığı kəndlilərdə yeni həyata başlamışdılar. Hətta oğuldərəlilə uşaqların təhsillərini yarımcıq dayandırmalarına könüllü razı olmayan Əli müəllim məktəbləri yandırdığı üçün

kənddəki tikililərin birində yeni məktəp yaratmış, qonşu kəndlilərin məktəblərindən ora dərsləvəzimatları götürmüşdü. Yüksək səviyyəyə olmasa da, uşaqların tədrisi bərpa edilmişdi. Çatışmayan müəllimlərin fənlərini isə başqa müəllimlər övələmişdi.

Amma hər an təhlükə altında yaşayırdılar, son vaxtlar isə Laçın və Kəlbəcər cəbhəsində vəziyyət daha da ağırlaşmışdı. 1993-cü il martın 31-də Oğuldərəyə gələn hərbiçilər Əli müəllimə xəbər gətirmişdilər ki, ermənilər hücumlarını intensivləşdiriblər və postlarda hücumun qarşısını almaq mümkün deyil. Artıq düşmən Laçının şimal kəndlərini ala-ala gəlirdi, təcili Oğuldərədən çıxmaq lazım idi. Amma kənddəki mülki əhalinin çıxarılması üçün heç bir nəqliyyat vasitəsi yox idi, birçox kənd sakini Kamalın sınıq-salxaq "QAZ-53" markalı maşından savayı.

Dar macaldə qərara gəlirdi ki, kənddən bu maşınla yalnız qocalar, əli-ayağı yer tutmayanlar, bir də az yaşlılar çıxarılmalı. Əli müəllimin ailəsindəki üç uşaq - 5 yaşlı Xıdır, 8 yaşlı Rəhim və 10 yaşlı Mirzə, o cümlədən Turac bacı-qardaşlarına həyan olmaq üçün maşına mindirilmiş və köhnə maşın kəndin palçıqlı yollarında çox çətinliklə Kəlbəcər Böylük kəndinə doğru yol almışdı...

Oğuldərədən içərilərində Əli müəllimin həyat yoldaşı Zeynab, oğlanları İmdad və Babək də olduğu ikinci dəstə də piyada eyni istiqamətə yola düşmüşdü. Zeynəbgil Bəylikdə qohumları Baxış bəyin evinə si-

ğınacaq, ara sakitləşəndə öz evlərinə, Oğuldərəyə qayıdacaqdılar...

Kəndin kişiləri isə həmin kəndə göz-qulaq olmaq, həm də mal-heyvan baxmaq üçün orada qalmışdılar. Piyada yola saldıqları insanlara qoşduqları bələdçilər Kəlbəcərdən daqiqə məlumat gətirənə qədər oranı tərkdən mənəyməyi planlaşdırmışdılar.

Ermənilərin tunel qırğınının 14 yaşlı şahidi

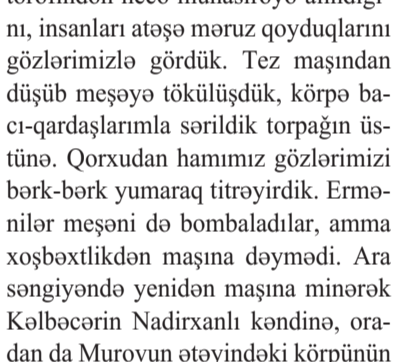
Martın 31-də Oğuldərədən birinci dəstə ilə çıxan Turac Əlizadə o faciəvi günü belə xatırlayır:

- Biz Bəyliyə çatanda artıq kənddə heç kim qalmamışdı. Bütün evlə-

rin qapı-pəncərəsi açıq idi, bacalardan hələ də tüstü çıxırdı, mal-qara da həyətlərə səpələnmişdi. Görünür, insanlar təzəcə öz evlərinə tərkdən gəlmişdilər. Daha orada dayanmayıb Kəlbəcərün tunel deyilən istiqamətinə doğru yol aldım, amma gələndə gördük ki, burada siddətli döyüşlər gedir. Sarıxəç deyilən ərazidə sürücümüz atışmaya görə fikrini dəyişərək tunel içində tərəkəf yox, onun üstü ilə gətməyə qərar verdik. Biz yuxarıdan tunelə tərəkəf gədən adamların ermənilər tərəfindən necə mühəsirəyə alındığını, insanları atəşə moruz qoyduqlarını gözlərimizlə gördük. Tez maşından düşüb meşəyə töküldük, körpə bacı-qardaşlarımızla sərildik torpağın üstünə. Qorxudan hamımız gözlərimizi bərk-bərk yumaraq titirirdik. Ermənilər meşəni də bombaladılar, amma xoşbəxtlikdən maşına dəymədi. Ara səngiyəndə yenidən maşına minərək Kəlbəcərün Nadirxanlı kəndinə, oradan da Murovun əyintiyə köpürünün kənarına gəldik. Daha buradan o yana, Ömər aşırımınadək kimin ayağı yer tutdusa, piyada qalxmalı idi.

İmdad Əlizadə danışır ki, birtərəf Sarıdaş kəndinə çənbərlər və orada digər kəndliləri ilə birgə bir tövlənin tapısının ağızındakı qışdaqalma otun arasında səhəri dirigözülü açılar:

- İşqlaşanda kənddə olan bələdçi bizi Qamışlı körpüsünə apardı. Gördük ki, Babək də buradadır. Burada qalmaq bir az dincəlmək, çörək yemək istəyirdik, amma hay düşdü ki, ermənilər gəlir. Az sonra ermənilər Qamışlına bombalamağa başladılar. Piyada Yanaşağa yola düşdük. Anam gülcə yeriyirdi, ayaq damarları partlamışdı, qaloşunun içi qanla dolmuşdu. Zülmə gəlib axşamcağıq Yanaşağa çatdıq. Burada evlərdən birində gecələmək, səhər təzədən yola düşüb Ömər aşırımını keçmək istəyirdik. Piyada yol getmək, yuxusuzluq, açlıq, susuzluq, soyuq bizi gücdən salmışdı. Eyni zamanda Murova qar yağırı, güclü şaxta var idi. Belə bir vəziyyətdə Ömər aşırımını aşmaq mümkün deyildi. Lakin biz Yanaşağa çatandan bir az sonra düşmən bu kəndi də möhkəm bombaladı, orada dayana bilmədik. Qaranlıq düşmüşdü, çarəsiz vəziyyətdə, ac-susuz, piyada Ömər aşırımına doğru yola düşdük. Dağın bir-iki dolanbacını qalxmışdıq, bir KamAZ gəldi. Məlum oldu ki, hərbiçilərimiz uşaqların qadınları yuxarı daşıyırlar. Əvvəl elə bildik ki, bu maşın bizi Ömər aşırımına qədər aparacaq, amma bir dolanbac gəndən sonra dedilər ki, "tökülün, arxada qalanları da təxliyə etməliyik". Aşırıma doğru yenə piyada qalxmağa başladım, bir xeyli gəndən sonra maşın gəldi, bir az onunla yuxarı çıxandan sonra düşüb yolumuza piyada davam etdik.

"Uşaqlardan birini belimə alıb bir az qabağa aparıb yerə qoyur, digərinin arxasına qayıdırdım"

Körpüdə Turacgillə bir yerdə gələn adamların hamısı yola düzəlmiş, o isə orada qalaraq dadasigili (atalarını belə çağırırdılar) gözləyir ki, gəlib onları da aparınsın. Həmin vaxt onlarla gələn yaşlı bir kişi Turaca deyir ki, "nə gözləyirsən, get qoşul camaata. Dünən tunelə dəhşətli atışma olub, erməni öldürdüyünü öldürüb, qalanını da əsir götürür. Əgər bacı-qardaşını apararsan, götür, bilmirsən, bax bu dağın görürsən, onu aşsan, ermənidən canını qurtaracaqsan..."

Lakin bu 14 yaşlı qız ölsə də bacı-qardaşını burada qoyub getmək fikrində deyildi və o qərar verir ki, zülm olsa da, uşaqları özü ilə birgə düşmənin əlindən qurtarsın:

Mirzənin, Xıdırın ayaqqabısı var idi, amma Rəhimənin ayağı yalın idi, ayaqqabısını haradasa salıb itirmişdi. Qar ərimişdi, uşaqlar palçıqda yeriyə bilmirdilər, insanların yuxarıdakı dolanbacları ayaqları altından qoparı daş parçaları üstümüzə tərəf diyirilirdi. Uşaqlardan birini belimə alırdım, bir az qabağa aparıb qoyur, sonra yerini yadımda saxlayaraq digərinin arxasına qayıdırdım. Yolda atamın bir qohumuna rast gəldim, o dedi ki, "uşaq canınla bu körpüləri apar bilməyəcəksən, Qorcu kəndindən adamlar gəlir, heç olmasa uşağın birini o maşına qoyaq". Rəhiməni aparıb qoydum həmin maşına. Qayıdıb eyni qayda ilə Mirzə ilə Xıdırı bir-bir belimdə üzüyuxarı daşımağa başladım. Belə-bələ saatlarla yol getdik və Murovun başına yaxınlaşdıq. Mirzə ilə Xıdırı orada qoyub Rəhimənin arxasına qayıtdım. Maşınlar hamısı palçığa batıb qalmışdı. Rəhiməni belimə alıb qardaşlarımı qoyduq yeri gəldim. Sonra Ömər aşırımından Murovun Göygöl rayonu

üzündə olan əyintiyə qədər piyada gəldik. Açıq, soyuq bizi tamam təqətdən salmışdı. Orada bizi maşınla Toğanalı kəndinə, sonra isə Hacıkəndə gətirdilər. Sadəcə Nadirxanlıda içdiyimiz suyun, bir də yolda köç məşinlərində olan insanların uşaqlara verdikləri bir tike görürəm üstündə idik... Səhər gəlib çatdıq Törtər Hüsnəli kəndindəki dayımın evinə. Amma ailəmizin digər üzvlərindən heç bir xəbər-ötər yox idi...

11 yaşlı Babək qaranlıqda azaraq düşmənlərə tələfə gedir

Həmin gün axşamüstü Zeynab, İmdad və Babək in olduğu ikinci dəstə Bəyliyə çatmış, gecəni Baxış kişinin evində qalmışdılar. Səhəri isə məlum olmuşdu ki, ermənilər artıq tuneli işğal edib, onlar mühəsirəyə düşüblər. Buna görə də mühəsirədən çıxmaq üçün yol-iz bilməyən insanlar məcburən üz tutmuşdular Kəlbəcərün qarlı dağlarına. Bu vaxt yolda Zeynəbgil Babək itirmişdilər. Atın üstündə olan 11 yaşlı uşaq qaranlıqda azaraq düşmənlərə tələfə getmiş, təsadüfən rastlaşdıqları azərbaycanlıları onu yoldan döndərməsi sayəsində əsir düşməkdən qurtulmuşdu.

İmdad Əlizadə danışır ki, birtərəf Sarıdaş kəndinə çənbərlər və orada digər kəndliləri ilə birgə bir tövlənin tapısının ağızındakı qışdaqalma otun arasında səhəri dirigözülü açılar:

- İşqlaşanda kənddə olan bələdçi bizi Qamışlı körpüsünə apardı. Gördük ki, Babək də buradadır. Burada qalmaq bir az dincəlmək, çörək yemək istəyirdik, amma hay düşdü ki, ermənilər gəlir. Az sonra ermənilər Qamışlına bombalamağa başladılar. Piyada Yanaşağa yola düşdük. Anam gülcə yeriyirdi, ayaq damarları partlamışdı, qaloşunun içi qanla dolmuşdu. Zülmə gəlib axşamcağıq Yanaşağa çatdıq. Burada evlərdən birində gecələmək, səhər təzədən yola düşüb Ömər aşırımını keçmək istəyirdik. Piyada yol getmək, yuxusuzluq, açlıq, susuzluq, soyuq bizi gücdən salmışdı. Eyni zamanda Murova qar yağırı, güclü şaxta var idi. Belə bir vəziyyətdə Ömər aşırımını aşmaq mümkün deyildi. Lakin biz Yanaşağa çatandan bir az sonra düşmən bu kəndi də möhkəm bombaladı, orada dayana bilmədik. Qaranlıq düşmüşdü, çarəsiz vəziyyətdə, ac-susuz, piyada Ömər aşırımına doğru yola düşdük. Dağın bir-iki dolanbacını qalxmışdıq, bir KamAZ gəldi. Məlum oldu ki, hərbiçilərimiz uşaqların qadınları yuxarı daşıyırlar. Əvvəl elə bildik ki, bu maşın bizi Ömər aşırımına qədər aparacaq, amma bir dolanbac gəndən sonra dedilər ki, "tökülün, arxada qalanları da təxliyə etməliyik". Aşırıma doğru yenə piyada qalxmağa başladım, bir xeyli gəndən sonra maşın gəldi, bir az onunla yuxarı çıxandan sonra düşüb yolumuza piyada davam etdik.

İşqlaşanda kənddə olan bələdçi bizi Qamışlı körpüsünə apardı. Gördük ki, Babək də buradadır. Burada qalmaq bir az dincəlmək, çörək yemək istəyirdik, amma hay düşdü ki, ermənilər gəlir. Az sonra ermənilər Qamışlına bombalamağa başladılar. Piyada Yanaşağa yola düşdük. Anam gülcə yeriyirdi, ayaq damarları partlamışdı, qaloşunun içi qanla dolmuşdu. Zülmə gəlib axşamcağıq Yanaşağa çatdıq. Burada evlərdən birində gecələmək, səhər təzədən yola düşüb Ömər aşırımını keçmək istəyirdik. Piyada yol getmək, yuxusuzluq, açlıq, susuzluq, soyuq bizi gücdən salmışdı. Eyni zamanda Murova qar yağırı, güclü şaxta var idi. Belə bir vəziyyətdə Ömər aşırımını aşmaq mümkün deyildi. Lakin biz Yanaşağa çatandan bir az sonra düşmən bu kəndi də möhkəm bombaladı, orada dayana bilmədik. Qaranlıq düşmüşdü, çarəsiz vəziyyətdə, ac-susuz, piyada Ömər aşırımına doğru yola düşdük. Dağın bir-iki dolanbacını qalxmışdıq, bir KamAZ gəldi. Məlum oldu ki, hərbiçilərimiz uşaqların qadınları yuxarı daşıyırlar. Əvvəl elə bildik ki, bu maşın bizi Ömər aşırımına qədər aparacaq, amma bir dolanbac gəndən sonra dedilər ki, "tökülün, arxada qalanları da təxliyə etməliyik". Aşırıma doğru yenə piyada qalxmağa başladım, bir xeyli gəndən sonra maşın gəldi, bir az onunla yuxarı çıxandan sonra düşüb yolumuza piyada davam etdik.

İşqlaşanda kənddə olan bələdçi bizi Qamışlı körpüsünə apardı. Gördük ki, Babək də buradadır. Burada qalmaq bir az dincəlmək, çörək yemək istəyirdik, amma hay düşdü ki, ermənilər gəlir. Az sonra ermənilər Qamışlına bombalamağa başladılar. Piyada Yanaşağa yola düşdük. Anam gülcə yeriyirdi, ayaq damarları partlamışdı, qaloşunun içi qanla dolmuşdu. Zülmə gəlib axşamcağıq Yanaşağa çatdıq. Burada evlərdən birində gecələmək, səhər təzədən yola düşüb Ömər aşırımını keçmək istəyirdik. Piyada yol getmək, yuxusuzluq, açlıq, susuzluq, soyuq bizi gücdən salmışdı. Eyni zamanda Murova qar yağırı, güclü şaxta var idi. Belə bir vəziyyətdə Ömər aşırımını aşmaq mümkün deyildi. Lakin biz Yanaşağa çatandan bir az sonra düşmən bu kəndi də möhkəm bombaladı, orada dayana bilmədik. Qaranlıq düşmüşdü, çarəsiz vəziyyətdə, ac-susuz, piyada Ömər aşırımına doğru yola düşdük. Dağın bir-iki dolanbacını qalxmışdıq, bir KamAZ gəldi. Məlum oldu ki, hərbiçilərimiz uşaqların qadınları yuxarı daşıyırlar. Əvvəl elə bildik ki, bu maşın bizi Ömər aşırımına qədər aparacaq, amma bir dolanbac gəndən sonra dedilər ki, "tökülün, arxada qalanları da təxliyə etməliyik". Aşırıma doğru yenə piyada qalxmağa başladım, bir xeyli gəndən sonra maşın gəldi, bir az onunla yuxarı çıxandan sonra düşüb yolumuza piyada davam etdik.

Murova güclü qar yağırı, şaxta idi. Yolu buz tutduğu üçün Zeynəbin qaloşlarını sürüşür, ayaq üstə dayanma bilmirdi. Bunu görən 13 yaşlı İmdad ayağındakı çəkmələri soyunaraq anasına vermisi, özü isə onun yanı ilə ayaqyalın aşırıma qalxmışdı. İmdad deyir ki, dəhşətli əzabla səhərə yaxın Ömər aşırımındakı "Yol evi" deyilən yere çatırlar:

Burada hərbiçilər dayanmışdı, piyada gələn adamları içərisində soba yanacaq tikiyə göndərirdilər. Otaqlardan birində ayağımı don vuran, ağır vəziyyətdə olanlara ilk tıbbi yardım göstərirdi. Adamları hissə-hissə otaq dolana qədər içəri yığır, yarım saatdan sonra onları digərləri ilə əvəzləyirdilər. Yeno çox çətinliklə Murovun əyintiyə endik, dəhşətli bir səhnə ilə üzləşdik: atasını, anasını, balasını gözən insanların ah-naləsi ərsə dirənmişdi. Dayım Hüseyini də burada gördük. Onunla Hüsnəli kəndinə gətdik. Burada bacı-qardaşlarımızın səsinə eşidəndə dörd gün ac-susuz yollarda yaşadığımız dəhşətləri sanki unudduq. Amma bu sevincim də uzun sürmədi... Atamdan heç bir xəbər-ötər yox idi, biz onu Oğuldərədə qoyub gəlmişdik...

Ağ bayrağı 54 gün mühəsirədə özləri ilə gəzdirdikləri üçrəngli bayrağımızla əvəzləyirlər

Daha ailə üzvlərinin xəbəri yox idi ki, Əli Əliyev və onunla bərabər olan xeyli laçınlı həmin il aprelin 3-də Kəlbəcər ərazisində düşməndən canlarını qurtarmağa çalışıblar, amma erməni yaraqlarının Çaykənddə Törtər çayının üzərindəki körpüdə pusuq qurması buna mane olub. Çayı keçə bilməyən, içərilərində Əli Əliyevin də olduğu 19 nəfər geri - Oğuldərə kəndinə qayıdaraq dağlarda gizlənməyə məcbur qalıblar.

Mühəsirədəkilər oğuldərəlili seyyid Əlibəyrov İbrahimovun kəndin yaylağına tikdirdiyi yay evinə sığınırırlar. Aprel ayının 9-dan bu evdə düşmənin gözündən yayınaraq yaşamağa başlayırlar. Dəfələrlə ermənilər talan üçün Oğuldərəyə gəlsələr də, onların yerini aşkarlaya bilmirlər, lakin bir gün saxladıkları atlardan birinin hörükdən açılıb uzaqlaşması onların yerini düşmənlə orada olan ermənilər atı görüb onu tutmağa çalışır,

at onlardan qaçaraq qaldıqları yerə gəlir, bir erməni də onun arxasına. Beləliklə, bu insanların sığındıqları yer aşkarlanır. Daha burada qalmamaq mümkün olmadığına görə mühəsirədəkilər may ayının 23-də gecə ilə oranı tərkdən edirlər.

"54 gün erməni mühəsirəsində" adlı kitabında mühəsirə həyatları, eləcə də qurtuluşları barədə ətraflı yazan Əli Əliyev məlumat verir ki, yenidən məcburən Oğuldərədən çıxan 19 nəfər min bir təhlükəni adladaraq 9 gecə Gülbərd kəndinə doğru yol gediblər. Hətta bir dəfəsində düşmən yaxın məsafədən düz üzərlərinə gül-

lə yağdırsa da, möcüzə sayəsində salamat qalıblar. 9-cu gün dostdəkilər Gülbərdə ağ bayraqla Həkeri çayının sol sahilindəki posta tərəf yollanmağı qərarlaşdırıblar. Lakin onların buradakı postun Milli Orduya, yoxsa Ermənistan əlahi qüvvələrinə məxsus olması barədə dəqiq məlumatları olmayıb. Qərar belə olub ki, əgər post ermənilərə məxsus olarsa, ora 30-40 metr qalmış döyüşə başlasınlar. "Ey postdakılar, kimsiz?" deyə bir neçə dəfə səsələniblər. Bir qədər sonra "biz də azərbaycanlıyıq, qorxmayın, gəlin", deyər postdakılardan cavab gəlib. Qaldırdıqları ağ bayrağı dostdəkilər Şakir İsgəndərovun 54 gün mühəsirədə özü ilə gəzdirdiyi üçrəngli Azərbaycan bayrağı ilə əvəzləyən mühəsirədəkilər posta yaxınlaşaraq xilas olublar.

Əli Əliyev sözügedən kitabında həmin təsirli səhnəni belə təsvir edib: "Əsgərlər bizi görəndə ağladılar. Biz isə başqa bir vəziyyətdə idik. Ağlamaq balaca səhərdir. Üzümüz aşağı otaq yerdən yaş axırdı. Sağ qaldığımızıza, erməni mühəsirəsindən çıxıb özümüzlə qovuşduğumuz inana bilmirdik, gördüklerimiz bizə yuxu kimi gəlirdi. Bir-birimizə gözyaşlıqla verirdik".

"Heç bəndə insan itiyini axtarmasın"

Yaşadıqları o faciəvi günlərə göz yaşları ilə dönr Zeynab ana...

- 54 gün biz çəkəni heç kəs çəkəməsin, heç bəndə insan itiyini axtarmasın. Bu, ən dəhşətli vəziyyətdir. Əlidən bir xəbər tuta bilmirdik, əlimiz heç yana çatmırdı. Körpələrin gözü yolda qalmışdı. Qayınamam Rəhimə "Əli hey, Əli hey" çağırır-çağırır başını götürüb evdən gedirdi. O hamıya deyirdi ki, "bilirəm, oğlum ölənə, sağdır..."

Düz 54 gündən sonra kəndçimiz İmamverdi mustuldu gətirdi ki, "Əli müəllim Gülbərdə mühəsirədən çıxaraq gəliblər, onu öz gözlərimlə gördüm..."

Amma dar günlərimiz bununla bitmədi, Hüsnəlidə də erməni zülmündən uzaq ola bilmədik. Düşmən bu kəndi də atəşə tutdu, növbəti dəfə yaşadığımız evin qarşısına bomba düşdü, divarları çatladı. Məcburən Bakıya üz tutduq və Günəşlidə qapısı, pəncərəsi olmayan uçuq-sökük bir uşaq bağçasına yığıldıq.

Şəraitəzlilikdən, soyuqdan körpələrim xəstə düşdü. Dərdimiz sözlə deyiləsi deyildi, ala yaylağın başından gəlib arın yerinə tökülən, körpələri bir qışıq qatığı möhtac olan, var-yoxu əlindən çıxan bir ailə düşmənin... Böyük ailə idik, dolanışığımız çox çətin idi. Nə su tapırıdık, nə yanacaq. Uşaqları başımıza yığıb 8-ci kilometr bazarıdan meyvə-tərəvəz alıb köhnə Günəşlidə yolun qırağında satırıdık...

Eh nə isə... Çətinliklərin öhdəsindən birtərəf gəldik. Amma yenə də uşaqları təhsildən yayınmağa qoymadıq. Düzdür, onlara geyim, məktəb ləvazimatı almaqda çətinlik çəkirdik, lakin buna baxmayaraq, dərslərini yaxşı oxudular. Altı övladından beşi bir-birinə arxa-dayaq dura-dura ali təhsil aldılar...

"47 yaşında tərkdən yurduma 75 yaşında qayıtdım"

- Vətən müharibəsinin o 44 gündü məncə-gündüz televiziya qarşısında

keçirdim, çox həyəcanlandırdım, həm də sevinirdim. Hər zaman inanırdım ki, torpaqlarımız alınacaq, amma özümün o yerləri bir daha görəcəyimə heç ümidim yox idi. Laçının azadlığını eşidəndə bir anlıq ölüm, ayağım keyidi, uşaqları harayladım, sevincdən gözyaşları tökdük. Allah Prezidentimizə, igid oğullarımıza cənaşlıqla versin, şəhidlərimizin ruhu şad olsun. Bizi vətən həsrətindən qurtardı. Məndə də 47 yaşında tərkdən yurduma 75 yaşında qayıtmaq nəsib oldu. Həmişə arzulaşdığım kimi, Oğuldərədə Həsənağa meşəsi-nə, Çalbayıra, Qızıl qayaya, Yelliyə, Göy yarığana, Yalyurda dünya gözü ilə bir daha baxdım.

Allah düşmənlə bəndə etsin, Oğuldərəni xaraba qoyub, zəhmətlə tikdiyimiz evləri viranoyə çevirib. Bizim evin də sadəcə uçuq-sökük divarları qalıb. Əllərimizin izi qalan bu uçuq divarlara söykəyib xeyli ağladım, 75 illik həyatımın hər anı kino lenti kimi gözlərimin önündən keçib getdi. Əlinin "bəy balası" kimi kəndin yuxarı başından, məktəbdən evə gəlməyi, onun köçkünlük illərində, uşaqları xəstə olanda çəkdiyi əziyyətləri yadıma düşdü. Bilirsiniz, dünyada hər şeyi tapmaq olar, bir dəne canı yox. Biz də demək olar ki, itirdiyimiz hər şeyi qayıtdıq, bir Əli müəllimi tapa bilmədik...

Həyat yoldaşım şair, pedaqoq Ağa Laçınlın qardaşdır, Moskvada, Bakıda ali təhsil almışdı, müəllim idi, vaxtilə həmin yerlərdə işləyib qalmışdı, bir Əli müəllimi tapa bilmədik...

O, son nəfəsini qədər Oğuldərəyə qayıtmaq ümidini itirmədi. Hər zaman deyirdi ki, "burada müvəqqəti məskunlaşmışıq, kəndimizə qayıdacağıq". Bu da təleyin acı yazısıdır ki, bu xoşbəxtliyi görmək ona qismət olmadı...

Bir keçmiş məcburi köçkün ailəsinin yaşam hekayəsi

Bu, məcburi köçkünlüyün ağır acısını illiklərinə qədər yaşamış laçınlı, oğuldərəlili bir ailənin həyat dramı idi. Öz xoşbəxt yaşamağa övlad deyərək pəron-pəron düşən, ermə